

Asia: VN/24815/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskevasta yritysten huolellisuusvelvoitteesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne soveltamisalaa ja määritelmiä koskevista ehdotuksista (lain 1 luku)

Yleistä

Teknolohiateollisuus ry on elinkeino- ja työmarkkinapoliittinen vaikuttajaorganisaatio, joka edistää Suomen keskeisimmän vientialan kilpailukykyä ja toimintaedellytyksiä. Teknolohiateollisuus on Suomen suurin vientiala, johon kuuluu noin 1 800 jäsenyritystä, jotka edustavat kattavasti elektroniikka- ja sähköteollisuutta, kone- ja metallituoteteollisuutta, metallien jalostusta, kaivosteollisuutta, tietotekniikkaa sekä suunnittelu- ja konsultointialaa. Teknolohiateollisuus ry:n jäsenyrityksiin kuuluu useita yritys vastuusääntelyn soveltamisalaan kuuluvista noin 30 yrityksestä sekä yrityksiä, jotka kasvaessaan tulevat kuulumaan sääntelyn soveltamisalaan.

Teknolohiateollisuus on suhtautunut myönteisesti riskiperustaista lähestymistapaa noudattavaan EU-tasoiseen yritys vastuusääntelyyn. Vastuullisuus on merkittävä kilpailutekijä suomalaisille kansainvälisesti toimiville vientiyrityksille, ja yritys vastuuta koskevat yhteiset pelisäännöt Suomessa ja EU:ssa voivat auttaa välttämään kansallisesti eri aikoina toteutettavan lainsäädännön aiheuttamaa hajanaisuutta. Vastuullinen yritys toiminta vahvistaa yhteiskunnan eri toimijoiden luottamusta Teknolohiateollisuuden edustamiin toimialoihin, edistää kestäväää kehitystä ja luo uusia liiketoimintamahdollisuuksia.

Yritys vastuudirektiivin keskeisenä käytännön muutoksena voidaan Teknolohiateollisuuden jäsenyritysten näkökulmasta pitää sitä, että vapaaehtoisein kansainvälisiin ohjeistuksiin perustuvat huolellisuuden elementit tuodaan velvoittavan lainsäädännön tasolle. Jatkossakin yritysten vastuullisuus työssä on ensiarvoisen tärkeää tunnistaa riskiperustaisen lähestymistavan nojalla yrityksen liiketoiminnan keskeiset haitalliset vaikutukset ihmisoikeuksille ja ympäristölle sekä liittää

huolellisuusvelvoite osaksi yrityksen toimintaperiaatteita ja riskienhallintajärjestelmiä. Verrattuna aiemmin noudatettuun vapaaehtoiseen huolellisuusvelvoitteeseen siirtymä lakisääteiseen huolellisuusvelvoitteeseen tarkoittaa, että dokumentoinnin ja säilyttämisen vaatimukset kasvavat erityisesti kansainvälisissä toimitusketjuissa. Tätä vaatimusta korostavat laissa säädettävät viranomaisille asetetut tiedonsaanti- ja tarkastusoikeudet, todisteiden esittämistä koskevat velvoitteet sekä huolellisuusvelvoitteen täyttämiseksi toteutettuja toimenpiteitä koskevat tietojen säilyttämisvelvoitteet.

Käytännössä yritysvastuusääntelyn soveltamisalaan kuuluvat suuret yritykset toimivat pääsääntöisesti usean EU-jäsenvaltion alueella, ja niillä on mahdollisuus vaikuttaa merkittävästi suoriin liikekumppaneihinsa sekä EU-alueella että sen ulkopuolella. Yritysten vaikutusmahdollisuudet ja näkyvyys kuitenkin heikkenevät toimitusketjussa ylöspäin siirryttäessä. Muun muassa näistä syistä johtuen, kansallisessa yritysvaluussa olisi pyrittävä mahdollisimman suureen yhdenmukaisuuteen yritysvaluudirektiivin sisällön sekä sen pohjalta laadittavien komission ohjeistusten kanssa.

Euroopan komission ohjeistukset

Teknologiateollisuuden näkemyksen mukaan epävarmuutta aiheuttaa tällä hetkellä erityisesti ohjeistuksen puute siitä, mitä toimia voidaan pitää riittävinä asianmukaisina toimenpiteinä haitallisten vaikutusten tunnistamiseksi ja arvioimiseksi, erityisesti tilanteissa, joissa oikeus pyytää tietoja toimitusketjusta on rajoitettu tai ei muutoin ole käytännössä mahdollinen. Yrityksissä epävarmuutta esiintyy myös sen suhteen, mitä pidetään riittävinä keinoina mahdollisten haitallisten vaikutusten ehkäisemiseksi, kun haitalliset vaikutukset on tunnistettu.

Euroopan komissio on avannut konsultaation (avoinna 12.6.–12.7.2026) yritysvaluudirektiivin tulkintaa helpottavaa ohjeistusta koskien. Komission ohjeistusten tavoitteena on selkeyttää yrityksille sitä, miten ne voivat täyttää huolellisuusvelvoitteensa, sekä ohjeistaa jäsenvaltioiden kansallisia viranomaisia yritysvaluudirektiivin täytäntöönpanossa ja sen valvonnassa. Konsultaation pohjalta laadittavat ohjeistuksien voidaan olettaa ohjaavan yritysvaluudirektiivin täytäntöönpanoa muissa EU-jäsenvaltioissa, sillä yritysvaluudirektiivin noudattamisen edellyttämät säännökset tulee saattaa osaksi jäsenvaltioiden kansallista lainsäädäntöään vasta 26.7.2028 mennessä.

Hallituksen esityksessä Euroopan komission laatimat ohjeistukset mainitaan mm. kohdassa 2.9 ja 14 §:n ja 20 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa. Teknologiateollisuus ry:n näkemyksen mukaan olisi tarkoituksenmukaista, että kansallisessa yritysvaluussa tunnistetaan komission ohjeistusten ensisijaisuus suhteessa mahdollisiin kansallisiin viranomaisohjeistuksiin sekä se, että mikäli yritys on toiminut komission antamien ohjeistusten mukaisesti haitallisten vaikutusten tunnistamiseksi ja ehkäisemiseksi, tämä katsotaan riittäviksi asianmukaisiksi toimenpiteiksi.

Kansalliseen yritysvastuulakiin ei tulisi Teknologiateollisuus ry:n näkemyksen mukaan sisällyttää yksityiskohtaisia määritelmiä sellaisista asioista, joista komissio on parhaillaan laatimassa ohjeistusta. Mikäli kansallisessa laissa säädettäisiin komission julkaisemasta ohjeistuksesta poikkeavia yksityiskohtaisia kansallisia määritelmiä (esim. haitallisten vaikutusten tunnistamisesta ja priorisoinnista tai liikesuhteen keskeyttämisestä) voisi tämä johtaa yritysvastuuta koskevan sääntelyn epäyhdenmukaisuuteen EU:n jäsenvaltioiden välillä.

Lausuntonne huolellisuusvelvoitteen sisältöä koskevista ehdotuksista (lain 2 luku)

Asianmukaiset toimenpiteet ja niiden priorisointi

Teknologiateollisuus ry katsoo, että asianmukaisia toimenpiteitä koskeva arviointi tulisi heijastaa asianomaisen toiminnan tai liikekumppanin sijaintimaan oikeudellista toimintaympäristöä. Yrityksen ei tulisi odottaa pystyvän korvaamaan kolmannen maan oikeudellisen toimintaympäristön tai sen täytäntöönpanon puutteita. Yrityksen huolellisuusvelvollisuuden piiriin tulisi selkeästi katsoa kuuluvan toimenpiteet, jotka ovat asianmukaisia ja yrityksen tosiasiallisessa vaikutuspiirissä (1 § Huolellisuusvelvoite).

Teknologiateollisuus ry katsoo myönteiseksi, että hallituksen esityksessä tunnistetaan a) yritysten oikeus käyttää haitallisten vaikutusten tunnistamiseksi ja arvioimiseksi riippumattomia raportteja, digitaalisia ratkaisuja, yhteisaloitteita sekä ilmoitusmekanismien ja valitusmenettelyn kautta kerättyjä tietoja; b) se, ettei yrityksen toimitusketjussa tapahtuvia haitallisia ihmisoikeus- ja ympäristövaikutuksia ole mahdollista ehkäistä, lieventää, lopettaa tai minimoida samanaikaisesti; sekä c) se, että mikäli yritys on asianmukaisesti priorisoinut toimenpiteensä haitallisten vaikutusten ehkäisemiseksi, ei vähämerkityksellisempiin haitallisiin vaikutuksiin puuttumisen myöhäistäminen altista yritystä seuraamuksille tai vastuulle.

Siviilioikeudellinen vastuu ja seuraamukset

Kansallisen yritysvastuulain tulisi muodostaa selkeä, toteuttamiskelpoinen ja tasapuolinen toimintaympäristö. Tästä näkökulmasta on tärkeää, että yritysvastuuta koskevassa kansallisessa lainsäädännössä selkeytetään yrityksen vastuuta koskevia kohtia etenkin vahingonkorvausvelvoitteen osalta. Vahingonkorvausvelvollisuutta koskevissa kohdissa tulisi selkeästi todeta, että yrityksen vastuu koskee huolellisuusvelvoitteen asianmukaista toteuttamista sekä haitallisten vaikutusten ehkäisemistä, lopettamista ja niihin puuttumista koskevien velvoitteiden tahallista tai tuottamuksellista laiminlyöntiä. Huolellisuusvelvoitteen tulisi nimenomaisesti olla luonteeltaan menettelyllinen, ei tulosvelvoite. Tämän ohella lievemmän rikkomusmaksun ja seuraamusmaksun välisen rajan tulisi olla selkeä ja ennakoitava.

Teknologiатеollisuus ry:n näkemyksen mukaan huolellisuusvelvoitteen noudattamiseen liittyvät prosessit ovat tehokkaimmillaan silloin, kun ne noudattavat riskiperustaista lähestymistapaa ja antavat yrityksille mahdollisuuden asettaa etusijalle toimet, jotka kohdistuvat liikesuhteisiin, joihin sisältyy suurin riski haitallisista ihmisoikeus- ja ympäristövaikutuksista. Osaltaan nämä näkökulmat esityksessä jo tunnustetaan, mutta erityisesti vahingonkorvausvastuun osalta sitä on tärkeää korostaa, sillä kyseessä olisi kansallista erityissääntelyä vahingonkorvausvelvollisuuden osalta. Tärkeää olisi myös korostaa täyden korvauksen periaatteen rinnalla, ettei korvaus saa muodostua liialliseksi tai rangaistusluonteiseksi. Tällainen täsmennys olisi tarpeen yritysten oikeusvarmuuden ja vastuun ennakoitavuuden kannalta.

Siviilioikeudellinen vastuu ja seuraamukset

Kansallisen yritysvastuulain tulisi muodostaa selkeä, toteuttamiskelpoinen ja tasapuolinen toimintaympäristö. Tästä näkökulmasta on tärkeää, että yritysvastuuta koskevassa kansallisessa lainsäädännössä selkeytetään yrityksen vastuuta koskevia kohtia etenkin vahingonkorvausvelvoitteen osalta. Vahingonkorvausvelvollisuutta koskevissa kohdissa tulisi selkeästi todeta, että yrityksen vastuu koskee huolellisuusvelvoitteen asianmukaista toteuttamista sekä haitallisten vaikutusten ehkäisemistä, lopettamista ja niihin puuttumista koskevien velvoitteiden tahallista tai tuottamuksellista laiminlyöntiä. Huolellisuusvelvoitteen tulisi nimenomaisesti olla luonteeltaan menettelyllinen, ei tulosvelvoite. Tämän ohella lievemmän rikkomusmaksun ja seuraamusmaksun välisen rajan tulisi olla selkeä ja ennakoitava.

Teknologiатеollisuus ry:n näkemyksen mukaan huolellisuusvelvoitteen noudattamiseen liittyvät prosessit ovat tehokkaimmillaan silloin, kun ne noudattavat riskiperustaista lähestymistapaa ja antavat yrityksille mahdollisuuden asettaa etusijalle toimet, jotka kohdistuvat liikesuhteisiin, joihin sisältyy suurin riski haitallisista ihmisoikeus- ja ympäristövaikutuksista. Osaltaan nämä näkökulmat esityksessä jo tunnustetaan, mutta erityisesti vahingonkorvausvastuun osalta sitä on tärkeää korostaa, sillä kyseessä olisi kansallista erityissääntelyä vahingonkorvausvelvollisuuden osalta. Tärkeää olisi myös korostaa täyden korvauksen periaatteen rinnalla, ettei korvaus saa muodostua liialliseksi tai rangaistusluonteiseksi. Tällainen täsmennys olisi tarpeen yritysten oikeusvarmuuden ja vastuun ennakoitavuuden kannalta.

Lausuntonne yritykselle tehtäviä valituksia ja ilmoituksia koskevista ehdotuksista (lain 3 luku)

Teknologiатеollisuus ry pitää kannatettavana, että esityksessä erotetaan oikeudellisesti valitusmenettelyt ja ilmoitusmekanismit ilmoittajansuojalain mukaisesta whistleblowing-kanavasta. Mahdollisuus järjestää ilmoitus- ja valitusmenettelyjä yhteistyössä ja yhteisiä järjestelmiä hyödyntäen on kuitenkin käytännön teknisistä syistä tarkoituksenmukaista.

Teknologiateollisuus ry katsoo, että valitusten anonymiteettiin liittyviä kysymyksiä olisi syytä selvittää. Hallituksen esityksessä tulisi täsmentää, ettei valituksia voida tehdä nimettömästi. Tämä on perusteltua, koska muutoin on vaikea varmistua siitä, onko valituksen tekijällä lain mukainen oikeus tehdä valitus ja käyttää siihen liittyviä oikeuksia. Hallituksen esitysluonnoksessa viitataan myös direktiivin johdanto-osaan, jonka perusteella nämä oikeudet kuuluvat valituksen tekijälle silloin, kun valitusta ei tehdä nimettömästi.

Lausuntonne valvontaa ja seuraamuksia koskevista ehdotuksista (lain 4 luku)

Päätöksien julkistaminen ja todisteiden luovuttamista koskevat velvollisuudet

Hallituksen esityksen mukaan valvontaviranomaisten olisi julkaistava päätökset huomautuksista sekä rikkomus- ja seuraamusmaksuista ja pidettävä ne julkisesti saatavilla vähintään viiden (5) vuoden ajan (71.2 §). Teknologiateollisuus ry:n näkemyksen mukaan esityksessä olisi tarpeen selkeyttää sitä, että tietojen julkistaminen edellä mainituista seuraamuksista on mahdollista vasta sen jälkeen, kun yritys on käyttänyt kaikki muutoksenhakuoikeutensa, jotta vältetään riski aiheuttomasta mainehaitasta ja liiketoiminnan kannalta keskeisten tietojen paljastumisesta. Yritysvastuudirektiivin kansallisessa täytäntöönpanossa voitaisiin tältä osin omaksua esim. luottolaitosdirektiivissä (68 artikla) ja MiFID:ssa omaksuttu lähestymistapa (71 artikla), jossa viranomaisen on julkaistava päätös nimettömänä, lykättävä tai pidätettävä julkaisemasta päätöksestä tiettyjä tietoja, jos se vaarantaisi käynnissä olevan tutkinnan tai aiheuttaisi asianosaisille suhteettoman haitan.

Todisteiden luovuttamista koskevaan velvollisuuteen tulisi soveltaa selkeää suhteellisuusperiaatetta, jotta vältetään laajamittaisilta ja aiheettomilta tiedusteluilta. Luovuttamis- ja julkistamisvelvollisuuksien tulisi suojata yritysten liikesalaisuuksia ja luottamuksellisia toimittajatietoja, mikä on yritysten näkökulmasta erityinen huolenaihe tilanteissa, joissa toimitusketjuun kuulumattomat yritykset pyrkivät saamaan tietoja yritysten moniportaisista toimitusketjuista (41 § Tietojen jakaminen).

Lausuntonne vahingonkorvausta koskevista ehdotuksista (lain 5 luku)

-

Lausuntonne muista ehdotuksista (erinäiset säännökset, liitelait)

-

Lausuntonne ehdotuksen vaikutusten arvioinnista (erityisesti millaisia vaikutuksia näette ehdotuksella olevan ja onko ehdotuksella muita kuin luonnoksessa tunnistettuja vaikutuksia, mitä)

Kustannukset

Työ- ja elinkeinoministeriö on arvioinut sääntelytaakkalaskurin perusteella, että direktiivin soveltamisalaan kuuluvalla suurella yrityksellä aiheutuisi sääntelystä noin 390 000–460 000 euron kertaluonteiset kulut ja 220 000–290 000 euron toistuvat vuosittaiset kulut riippuen yrityksen

alihankkijoiden määrästä. Lisäksi sääntelystä aiheutuu välillisiä kustannuksia yrityksille, jotka ovat osa soveltamisalaan kuuluvien yritysten arvoketjuja esimerkiksi alihankkijoina. Teknologiateollisuuden jäsenyrityksiltään saamien näkemysten mukaan kertaluonteiset kustannukset ovat todennäköisesti sääntelytaakkalaskurin arvioita suurempia, jopa 500 000–700 000 euroa yritystä kohden.

Lausuntonne ehdotuksen säätämistä koskevista perusteluista

-

Muut huomionne ehdotuksesta

Lainsäädännön asettamat päällekkäiset velvoitteet

Teknologiateollisuus ry toteaa, että jo olemassa oleva EU-sääntely asettaa yrityksiä koskevia huolellisuusvelvoitteita ja tietojen julkistamista koskevia vaatimuksia. Konfliktimineraaliasetus velvoittaa EU:ssa toimivia mineraalien maahantuojia noudattamaan toimitusketjussaan huolellisuusvelvoitteita. Samankaltaisia vaatimuksia asettavat myös EU:n metsäkatoasetus ja akkuasetus. Kestävyyssraportointidirektiivi ja sen nojalla annetut ESRS-raportointistandardit velvoittavat suuret yritykset raportoimaan kattavasti ympäristöön, sosiaalisiin seikkoihin ja yrityshallintoon liittyvistä vaikutuksistaan, mikä käytännössä edellyttää samankaltaista työtä kuin yritysvastuudirektiivin mukainen huolellisuusvelvoite. Teknologiateollisuus ry katsoo, että kansallisessa laissa tulisi yritysvastuudirektiivin asettamissa rajoissa tunnistaa myös muun lainsäädännön nojalla tehdyt toimenpiteet osana asianmukaista huolellisuutta yritysten päällekkäisen työn välttämiseksi.

Täytäntöönpano muissa jäsenvaltioissa

Teknologiateollisuus huomauttaa, että Suomi on saattamassa yritysvastuudirektiiviä osaksi kansallista lainsäädäntöä aikaisessa vaiheessa, vaikka Omnibus I -muutosten myötä EU-jäsenvaltioiden tulee saattaa yritysvastuudirektiivin säännökset kansalliseen lakiin vasta heinäkuuhun 2027 mennessä. Hallituksen esityksessä todetaankin, että yritysvastuudirektiivin täytäntöönpano on kesken kaikissa EU:n jäsenvaltioissa.

Teknologiateollisuus pitää yhtenäisten EU:n sisämarkkinoiden ja sääntelyn ennakoitavuuden näkökulmasta tärkeänä sitä, että Suomessa seurataan hallinnon toimesta tarkasti yritysvastuudirektiivin täytäntöönpanoa myös muissa EU:n jäsenvaltioissa ja vältetään kansallista lisäsääntelyä (gold-plating). Tämä on tärkeää erityisesti sen vuoksi, että jos jäsenvaltiot saattavat yritysvastuudirektiivin osaksi kansallista lainsäädäntöään toisistaan poikkeavalla tavalla, on tällä haitallisia vaikutuksia sisämarkkinoiden yhtenäisyyteen. Mikäli tämänkaltaisia vaikutuksia ilmenee, tulee yritysvastuudirektiivin lisäharmonisointiin pyrkiä direktiiviä koskevissa tarkistusprosesseissa ja kansallista lainsäädäntöä tulee olla valmius muuttaa.

Säkkinen Teppo
Teknologiateollisuus ry